

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ'NİN YAHUDİ- MÜŞRİK İLİŞKİLERİ AÇISINDAN ÖNEMLİ SİMLERİNDEN NUAYM b. MES'ÛD eL-EŞCA'IN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

 Mehmet ŞİMŞİR^a

 Mümine Nur GÜZEL^b

Öz

Bu çalışmanın amacı Nuaym b. Mes'ûd'un hayatının ve şahsiyetinin incelenmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, doküman inceleme tekniğiyle ulaşılan veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Gatafân kabilesinin Eşca' koluna mensup olan Nuaym b. Mes'ûd'un hayatı ve şahsiyetiyle ilgili önemli tespitlere ulaşılmıştır. Nuaym b. Mes'ûd, Hendek Savaşı'nda savaşın seyrini Müslümanlar lehine değiştirmiştir. O, Hendek Savaşı'nda Benî Kurayza ile Müttefik Ordusu arasındaki antlaşmayı, yaptığı başarılı diplomatik girişimlerle bozmuştur. Müslüman olmadan önceki ve sonraki hayatında önemli icraatlar gerçekleştirmiştir. Karede Seriyesi öncesinde farkında olmadan verdiği bir bilgiyle Müslümanların galip gelmesine sebep olmuştur. Bedrû'l-Mev'id Gazvesi'nden önce Müslümanların savaşa çıkmasını önlemek amacıyla Ebû Süfyân tarafından özel olarak görevlendirilmiştir. Benî Nadîr kabilesinin Medine'den sürülmesi aşamasında Benî Nadîr lehine söylediği sözlerin de tarihî açıdan önemli olduğu muhakkaktır. Nuaym b. Mes'ûd, Hendek Savaşı'nda Müslüman olmuş, hem Hendek Savaşı'nda, hem de devam eden süreçte Hz. Peygamber'in önemli gazvelerinde görev almıştır. Hz. Peygamber, Eşca' kabilesiyle ilgili icraatlarını onun kanalıyla gerçekleştirmiştir. Vefat tarihiyle ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Âl-i Imrân 3/173 ve Nisâ 4/91. ayetlerin nüzul sebebinin Nuaym olduğu ifade edilmiştir. Kendisinden oğlu ve kızı kanalıyla hadis rivayet edilmiştir. Müslüman olmadan önceki kişilik yapısı menfaatler üzerine oturtulmuş, dinî ahlâkî endişelerden uzak bir görüntü oluştururken, Müslüman olduktan sonraki tutum ve davranışlarında son derece sağlam karakterli bir Nuaym b. Mes'ûd kişiliğiyle karşılaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: İslâm Tarihi, Hz. Muhammed, Nuaym b. Mes'ûd, Hendek

^a Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, msimsir@erbakan.edu.tr

^b Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, nurguzel96@gmail.com

Savaşı, Benî Kurayza.

THE LIFE AND PERSONALITY OF NUAYM b. MAS'ÛD al-ASHCA', ONE OF THE IMPORTANT PERSONS OF THE PERIOD OF THE PROPHET IN TERMS OF JEWISH-POLYTHEIST RELATIONS

The aim of this study is to examine the life and personality of Nuaym b. Mas'ûd. Qualitative research method was used in the study, and the data obtained by document examination technique were analyzed descriptively. As a result of the research, important findings have been reached about the life and personality of Nuaym b. Mas'ûd, who belongs to the al-Ashca' branch of the Gatafân tribe. Nuaym b. Mas'ûd, changed the course of the war in favor of the Muslims in the Battle of the Khandaq. He broke the treaty between the Banu Qurayza and the allied army in the Battle of the Khandaq with his successful diplomatic attempts. He carried out important actions in his life before and after he became a Muslim. He caused the Muslims to be victorious with the information he gave unwittingly before the Qareda Sariyya. Before the Ghazwa of Badru'l-Maw'id, he was specially commissioned by Abu Sufyan to prevent Muslims from going to war. It is certain that his words in favor of Banu Nadîr during the expulsion of the Banu Nadîr tribe from Medina are also historically important. Nuaym b. Mas'ûd became a Muslim in the Battle of the Khandaq and took part in the important ghazwas of the Prophet both in the Battle of the Khandaq and in the ongoing process. The Prophet carried out his actions regarding the al-Ashca' tribe through Nuaym. There are different narrations about the date of his death. It has been stated that the reason for the revelation of Âl-i Imrân 3/173 and Nisâ 4/91 verses was Nuaym. Hadiths were narrated from him through his son and daughter. While the personality structure before becoming a Muslim creates an image based on interests and free from religious moral concerns, a Nuaym b. Mas'ûd personality with a very strong character is encountered in his attitudes and behaviors after becoming a Muslim.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Tarihî şahsiyetler dönemlerinde üstlendikleri bazı kritik rolleri, örnek kişilikleri, gerçekleştirdikleri önemli icraatları sebebiyle öne çıkmış, hatta meşhur oldukları yönleriyle özdeşleşmişlerdir. Bu sebeple hayatları merak konusu olmuş ve detaylarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak bazı önemli şahısların hayat hikayeleri hâlâ tam olarak bilinmemekte ya da sadece belirli yönleriyle bilinebilmektedir. Bu sebeple tarihî şahsiyetlerin

incelendiği çalışmalarda şahsın hayatının bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulması önem arz etmektedir.

Nuaym b. Mes'ûd (ö.35-36/656), hayatının bazı dönemlerinde birçok kritik rol üstlenmiş olmasına rağmen genellikle Hendek Gazvesi (5/627) esnasındaki icraatlarıyla ünlenmiş ve çoğunlukla bu olaydaki rolü ile tanınmıştır. O, Hendek Gazvesi esnasında Müslümanlara karşı savaşmak üzere kabilesiyle birlikte Müttefik Kuvvetlere katılmış ve Medine önlerine kadar gelmiştir. İlerleyen süreçte muhasaranın en kritik anında Müslüman olmuş, Benî Kurayza Yahudileriyle Müttefik Kuvvetler arasındaki antlaşmayı bozarak savaşın sonucunu Müslümanların lehine değiştirmiş ve bu diplomatik başarısıyla meşhur olmuştur. Oysa onun hayatına bir bütün olarak bakıldığında gerek Müslüman olmadan önce gerek Müslüman olduktan sonra buna benzer çok önemli icraatlarıyla dikkatleri üzerine çektiği görülmektedir.

Yapılan alan taramasında Hz. Peygamber döneminin önemli şahıslarından olan Nuaym b. Mes'ûd hakkında yeterli ve bütüncül bir çalışmanın mevcut olmadığı görülmüştür. Onunla ilgili *DİA*'da hazırlanmış oldukça muhtasar bilgiler içeren bir maddeden başka müstakil bir çalışma mevcut değildir. Nuaym'ın nesebî durumu, Hendek Gazvesi öncesinde içinde yer aldığı olaylar, Müslüman olmadan önce Yahudi kabileleriyle, müşriklerle ve Müslümanlarla aynı anda ilişkiler kurabilmesinin sebepleri, Hendek Gazvesi'ndeki diplomatik başarısında etkili olan unsurlar, Müslüman olduktan sonra İslâm'a ve Müslümanlara hizmetleri, onunla ilgili nazil olan ayetler, günümüze intikal eden hadis rivayetleri, Nuaym'ın karakter yapısı gibi konuların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Dolayısıyla onun hayatını ve şahsiyetini ortaya koymak, söz konusu boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, Nuaym b. Mes'ûd hakkında nazil olan ayetler başta olmak üzere diğer ilgili ayetlerden faydalanılırken mukaddem ve muahhar tefsir kaynaklarına, ilgili hadisler için de Kütüb-i Sitte'ye başvurulmuştur. Araştırmada Temel İslâm tarihi kaynaklarından siyer ve meğâzî alanındaki müstakil çalışmalara, tabakat ve genel İslâm tarihi kitaplarının siyer ve meğâzî'ye ayrılmış kısımlarına ve bu konulardan bahseden diğer türlerdeki belli başlı eserlere müracaat edilmiştir. Çağdaş çalışmaların konuyla ilgili bölümleri incelenmiş, *DİA*'nın ilgili maddelerine müracaat edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, doküman inceleme tekniğiyle elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Yorum gerektiren yerlerde alan araştırmacılarının konuyla ilgili açıklamaları göz önünde

bulundurularak özgün çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır.

A.Kabilesiyle İlgili Rivayetler

Kaynaklarda künyesi Ebû Seleme¹ şeklinde geçen Nuaym b. Mes'ûd'un soy zinciri şöyledir: Nuaym b. Mes'ûd b. Âmir b. Üneyf b. Sa'lebe b. Kunfuz b. Hilâl b. Halave b. Eşca' b. Reys b. Gatafân.²

Eşca' kabilesine mensup olan Nuaym'ın soyu,³ Eşca', Reys b. Gatafân'a;⁴ Gatafân ve Kays Aylân kabilesi kanalıyla⁵ Adnân'a kadar ulaşmaktadır: Eşca' b. Reys b. Gatafân b. Sa'd b. Kays Aylân b. Mudar b. Nizâr b. Maad b. Adnân.⁶ Nesep âlimlerine göre Kays Aylân kabileleri Udvân, Gatafân, Abs, Zübyân, Süleym, Hevâzin, Bâhile, Ginâ'dır.⁷ Adnânîlere mensup büyük bir Arap kabilesi olan Gatafân, Zübyân, Abs ve Esca'dan oluşmaktadır.⁸ Gatafân b. Sa'd'ın çocukları Reys ve Abdullah'tır. Reys'in Bağîd ve Eşca' isimli çocuklarından⁹ Gatafân kabilesinin Abs, Zübyân, Eşca', Fezâre, Sa'lebe, Mürre

¹ İzzüddîn Ali b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 5/328.

² Abdülmelik b. Hişâm, İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ vd. (Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatu Mustafa, 1955), 2/229; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1397), 219; Ahmed b. Saîd el-Endelüsî İbn Hazm, *Cevâmi's-sîre* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 151; Ahmed b. Abdillâh Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âdil b. Yusuf (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1998), 5/2667; Abdurrahman b. Abdillâh es-Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, ts., 6/218; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî, *el-Kesf ve'l-beyân*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr (Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsi'l-Arabî, 2002), 8/97. Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kubrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 4/209; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe*, 5/318; Yûsuf b. Abdillâh İbn Abdilber en-Nemerî, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 6/363.

³ Muhammed b. Ebî Bekr el-Bürrî, *el-Cevhere fî nesebi'n-Nebî ve ashâbihi'l-aşere*, thk. Muhammed et-Tûncî (Riyad: Dâru'r-Rifâ'î, 1983), 356.

⁴ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb fî ma'rifeti ensâbi'l-Arab*, thk. İbrâhîm el-Ebyârî (Beyrut: y.y., 1980), 1/40; Celâleddîn es-Süyûtî, *Lübbü'l-lübâb fî tahrîri'l-ensâbi'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, ts.), 16.

⁵ Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, 1/40, 403; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü kabâili'l-Arab* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994), 16.

⁶ Ebû Abdillâh Mus'ab ez-Zübeyrî, *Nesebu Kureys*, thk. Levi Provençal (Kahire: y.y., ts.), 46; Ahmed b. Saîd el-Endelüsî İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-Arab* (Beyrut: y.y., 1983), 249, 481; Ebûbekir Muhammed b. Mûsâ el-Hâzîmî, *Ucâletü'l-mübtedî ve fudâletü'l-müntehâ fî'n-neseb*, thk. Abdullâh Kennûn (Kahire: y.y., 1973), 16.

⁷ Cevad Ali, *el-Mufassal fî târihi'l-Arab kable'l-İslâm*, (Beyrut: y.y., 1993), 1/151.

⁸ Ebû'l-Abbâs Muhammed el-Müberred, *Nesebu Adnân ve Kahtân*, thk. Abdulaziz el-Meymenî (Hindistan: y.y., 1936), 11.

⁹ Cevad Ali, *el-Mufassal*, 1/489.

gibi kolları yayılmıştır.¹⁰

Eşca', Necid ve Medine civarında göçebe bir hayat süren ve daha çok hayvancılıkla uğraşan bir kabile olup Nuaym da bu kabilenin ileri gelenlerinden ve ilk Müslüman olanlarından. 9/631 yılına kadarki süreçte fırsat buldukça Hz. Peygamber'e saldıran Gatafânlılar, bu yıldan sonra Müslüman olmuşlardır.¹¹

B.Nuaym b. Mes'ud'un İslâm Öncesi Hayatıyla İlgili Rivayetler

Kaynaklarda Nuaym b. Mes'ud'un doğumu, çocukluk ve gençlik dönemleriyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Onun hakkında verilen bilgiler genellikle ileriki yaşlarında gazve ve seriyyelerinde üstlendiği rollerle ilgilidir. Nuaym'ın isminin ilk geçtiği olay Karede Seriyyesi'dir (3/624). Daha sonra Benî Nadîr (4/625) ve Bedrül-Mev'id Gazvelerinde (4/626) de çeşitli faaliyetleriyle ismi zikredilmektedir.

1.Karede Seriyyesi

Nuaym b. Mes'ud ismine kronolojik olarak ilk kez Karede Seriyyesi ile ilgili rivayetlerde rastlamaktayız. Müslümanlar Bedir Savaşı'ndan (2/624) sonra Mekke-Şam ticaret yolunun kontrolünü tamamen ele geçirmişlerdi. Kureyşliler, bu yola alternatif olarak Irak-Mekke yolunu kullanmak istediler. Ancak bu güzergâhı çok iyi bilmiyorlardı. Acemisi oldukları bu yolun kılavuzluğu için Esved b. Abdülmüttalib'in önerisiyle Benî Bekir b. Vâil'den Furât b. Hayyân adlı bir kişiyi görevlendirdiler.¹² Safvân b. Ümeyye'nin (ö.41/661) başkanlığında yola çıkan kervanın yükünün büyük kısmını külçe gümüş ve gümüş eşyalar oluşturmaktaydı.¹³

Kervanın Mekke'den ayrılmasından sonra Nuaym, Medine'de Nadîroğullarından Kinâne b. Ebü'l-Hukayk'ın içkili toplantısına misafir olmuştu. O esnada henüz içki yasaklanmadığından Müslümanlardan Selîb b. Nu'mân da toplantıya katılmıştı. Selit, Nuaym'ın içkinin etkisiyle Safvân b. Ümeyye'nin kontrolündeki kervanla ilgili verdiği bilgileri Hz. Peygamber'e ulaştırdı.¹⁴ Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise (ö.8/629) komutasında 100 kişilik

¹⁰ Müberred, *Nesebu Adnân ve Kahtân*, 11; Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 1/489.

¹¹ Hüseyin Algül, "Gatafân", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/399.

¹² Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: y.y., 1989), 1/198; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (y.y.: Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, 1988), 4/6; Ahmet Önkal, "Karede Seriyyesi", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/487.

¹³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/6; Önkal, "Karede Seriyyesi", 24/487.

¹⁴ Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/198; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Delâ'ilü'n-nübüvve*, thk. Muhammed Ravâs Kal'acî, Abdülberr Abbâs (Beyrut: Dâru'n-

bir seriyyeyi hicretin 3. yılı Cemâziyelâhir ayında Irak-Şam yolu üzerindeki Karede suyunun bulunduğu yere gönderdi. Kervandaki Safvân, Huveytib ve Abdullah b. Ebû Rebîa gibi Mekke ileri gelenleri tehlikeyi sezip ana yoldan sapmış, Karede suyunun olduğu istikamete gelmişti. Zeyd, onları burada yakaladı. Kervandakiler kaçmayı başardılarsa da kılavuz Furât esir alındı. Kervandaki mallar Medine'ye getirildi. Hz. Peygamber, 20.000 dirheme tekabül eden humusu (beşte birlik kısmı) ayırdı, geriye kalan beşte dörtlük kısmı seriyyeye katılanlara paylaştırdı, esir olan Furât'a İslâm'ı tebliğ edince, o Müslüman oldu ve serbest bırakıldı.¹⁵

Nuaym bu seriyyeye aktif olarak katılmamış, ancak Müslümanların galip gelmesinde farkında olmadan tesiri olmuştur. Yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla kabilesi Necid dolaylarında yaşasa da Nuaym, Kureyşlilerle ve özellikle de Medine'deki Yahudilerle onların sırlarına vâkıf olacak ve eğlence meclislerinde bulunabilecek derecede iyi bir ilişki içerisindeydi. Aynı zamanda Müslüman olmadan önce Nuaym'ın eğlenceye, içkiye düşkün bir kişi olduğu anlaşılabilmektedir.

2. Benî Nadîr Gazvesi

Daha önce Nadîroğullarının içkili toplantısında rastladığımız Nu'mân'ı bu kez de sürgün edildikleri sırada Nadîrlilerin arkasından ağıt benzeri sözler söylerken görüyoruz. Bu gazvenin sebebi Benî Nadîr Yahudilerinin Hz. Peygamber'e yönelik bir suikast tertip etmeleriydi.¹⁶ Hz. Peygamber, durumu fark edince onlara şu emrini bildirmek üzere Muhammed b. Mesleme'yi (ö.43/663) gönderdi: *"Memleketimden çıkıp gidin. Siz açıkça ihanet ettiniz. Size burayı terk etmeniz için on gün mühlet. Bu mühlet bittikten sonra herhangi birinizi burada görürsem boynunu vurdurturum."* Benî Nadîr, haber kendilerine geldikten sonra yük develerini getirdiler ve göç hazırlığına başladılar. Ancak Abdullah b. Übey (ö.9/631) onlara, *"Benimle birlikte kendi kavmimden ve diğer Araplardan 2.000 kişiyle kalelerinize geleceğiz ve size yardım edeceğiz. Sakın yerlerinizden ayrılmayın!"* diyerek haber gönderdi.¹⁷

Benî Nadîrliler, Abdullah b. Übey'in haberinden sonra bir müddet oyalandılar. Ancak vaat edilen yardım gelmedi. Hz. Peygamber hicretin 4.

Nefâ'is, 1986), 3/171; Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, thk. Muhammed Abdulhamîd en-Nemîsî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 1/129.

¹⁵ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/198; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/27-28; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-rusul ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru't-Türâs, 1967), 2/493.

¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/57.

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/57; Taberî, *Târîh*, 2/553-554; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/565.

yılıının Rebûlevvel ayında onları kuşatma altına aldı.¹⁸ On beş günlük kuşatmanın ardından kendilerine herhangi bir yardımın gelmediğini gören Benî Nadîr Yahudileri teslim olmaktan başka çare bulamadılar. Benî Nadîrlilerden yanlarına 600 deve yükü mal alan büyük bir kısmı Suriye ve Ezriât'a, daha az bir kısmı da Hayber'e gidip yerleştiler. Hayber'e yerleşenler kısa sürede bir tehdit unsuru ve nifak kaynağı haline geldiler, sonuçta da Hendek Gazvesi'nin nedeni oldular.¹⁹

Benî Nadîrliler dizi dizi develerle Medine'yi terk ederken bazı yandaşları yaşananlarla ilgili değerlendirmelerde bulunuyorlardı. Onlardan biri de Nuaym idi. O şöyle söylüyordu: "*Canlar feda olsun kandiller gibi parlayan şu yüzlere. Siz gidiyorsunuz ya, artık yoksullara kimler yardım edecek? Yorgun vaziyette kapıyı çalanlara kapılarını kim açacak? Yokluğunuzda tarlaları kim sulayacak, etlerin üzerindeki yağları kimler yedirecek açlara? Bundan sonra Yesrib'te bize de yer yoktur.*" Onun sözlerini işiten Ebû Abs b. Cebr (ö.34/654) öfkelenmişti ve: "*Madem bu olay seni çok üzdü, o halde ne duruyorsun, hadi onlara katıl. Katıl da onlarla ateşe birlikte gir!*" dedi. Nuaym: "*Onlar verdiğiniz bu cezayı hak etmediler. Siz her ne zaman onlardan yardım istediyseniz onlar yardımınıza koştular. Hazreclilere karşı onlardan yardım istediğinizde size yardım etmediler mi? Oysa başkaları size sırtlarını çevirmişlerdi.*" diye karşılık verdi. Ebû Abs: "*Onlar Müslümanlarla yaptıkları antlaşmayı bozmasalardı bunlar başlarına gelmeyecekti.*" diyerek Benî Nadîrlilerin cezayı hak ettiklerini söyledi.²⁰

3.Bedrû'l-Mev'id Gazvesi

Nuaym b. Mes'ûd'un sadece Medine'deki Yahudilerle değil Mekkeli müşriklerle de ilişkisi vardı. O, müşriklerin lideri Ebû Süfyân'la (31/651-52) teklifsiz görüşebiliyordu. Bedrû'l-Mev'id Gazvesi öncesi Ebû Süfyân onu özel bir görevle Medine'ye göndermişti. Söz konusu görevlendirme, hicretin 45. ayı olan Zilkade ayının başında gerçekleşmişti.²¹ Uhud Gazvesi'nin sonunda Ebû Süfyân Mekke'ye dönmek üzereyken, Müslümanlara: "*Sizinle gelecek*

¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/57; Ebû Cafer Muhammed İbn Habîb, *Kitâbu'l-muhabber* (Beyrut: Dârü'l-İfâka'l-Cedîde, ts.), 1/113; Taberî, *Târîh*, 2/554.

¹⁹ Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/441; Ebû'l-Hasen Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-işraf*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1978), 213; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebevîyye*, 1/236-237; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/567; Nadir Özkuyumcu, "Nadîr", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/275.

²⁰ Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/375.

²¹ Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/384; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/45.

yılın başında Bedrû's-Safrâ'da²² buluşup kozumuzu paylaşalım." diye seslendi. Hz. Peygamber, Hz. Ömer'den (ö.23/644): "İnşallah, söylediğin yerde ve zamanda buluşalım." diye ona cevap vermesini istedi.²³ Bundan sonra, Müslümanlar Medine'ye, müşrikler de Mekke'ye döndüler. Ebû Süfyân liderliğindeki müşrikler, Müslümanlarla yapacakları savaş için hazırlanmaya başladılar. Uhud Savaşı'nda (3/625) başarı elde etmişler, ama Müslümanları tamamen yok edememişler ve umutlarını bu savaşa bağlamışlardı. Oysaki belirledikleri tarih, Zilkade ayının ilk günü kurulan ve sekiz gün süren panayıra denk geliyordu. Panayır, geçimini ticaretten sağlayan Mekkeliler için özel bir önem taşıyordu.²⁴

Savaş vakti yaklaştıkça Ebû Süfyân'ı sıkıntı basmaya başladı. O, esasında Müslümanlarla savaşmaktan vazgeçmişti. Ancak oluşan kamuoyu baskısı ona bu düşüncesini doğrudan açıklama imkânı vermiyordu. Bunun için Mekke'den Medine'ye gidenlere "Kureyş'in savaş için büyük bir hazırlık yaptığına" dair bir propaganda yapmaya başladı. Medine'ye uğrayanlar abartılı bir şekilde savaş için hazırlık yapan müşriklerin gücünden bahsediyorlardı. Müslümanlar duydukları bu sözlerden hoşlanmıyorlar, hatta korkuyorlardı.²⁵ Ebû Süfyân'ın arzu ettiği şey de buydu. İstiyordu ki, Hz. Peygamber ve Müslümanlar, müşriklerin hazırlığından korksunlar ve kendileriyle savaşmaktan vazgeçsinler. Beklediği haber bir türlü gelmeyince de endişesi artıyordu.²⁶

Nuaym b. Mes'ûd, umre yapmak üzere Mekke'ye gelmişti. Kureyşliler ona, nereden geldiğini sordular. O, Medine'den geldiğini söyleyince, "Muhammed'in savaş hazırlığı yaptığını gördün mü?" diye sordular.²⁷ Nuaym, "Beni buraya getiren esas sebep de bu. Muhammed ve arkadaşları atlarıyla silahlarıyla tam bir savaş hazırlığındalar. Hatta Muhammed; Belî, Cüheyne ve Evs'in anlaşmalıları olan diğer kabileleri de saflarına çekmiş. Doğrusunu söylemem gerekirse işiniz çok zor." dedi.²⁸ Kureyşliler, Nuaym'a yakınlık

²² Bedrû's-Safrâ; Mekke-Medine arasında bir yerdir. Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrut: Dâru's-sâdır, 1997), 3/419.

²³ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/384; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/45.

²⁴ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/317; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/46; Taberî, *Târîh*, 2/560.

²⁵ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/384-385.

²⁶ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/385.

²⁷ Taberî, *Târîh*, 2/560.

²⁸ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/385.

gösterdiler, yanlarına oturtup ikramlarda bulundular.²⁹ Ebû Süfyân ona: “Biliyorsun bu günlerde kuraklık yaşıyoruz. Bu yıl savaşmak istemiyoruz. Ne zaman ki kuraklık biter, savaşa çıktığımızda hayvanlarımız ağaçların yapraklarını yer, bizler de onların sütünü içeriz, işte o vakit Müslümanlarla savaşırız. Muhammed’le bu yılın Zilkade ayında savaşmak üzere sözleşmiştik. Bu süre doluyor. Hemen Medine’ye dön, onları bizimle savaşmaktan vazgeçir. Onlara güç yetirmesi zor, kalabalık bir orduyla savaşa çıkacağımızı söyle. Gözlerini korkut, savaşmak için Medine’den ayrılmasınlar. Böylece aradaki söze muhalefet eden biz değil onlar olurlar. Eğer bunu başarabilirsen, sana on hayvan vereceğim.³⁰ Bu hayvanlar Süheyl b. Amr’da duracak. Görevini başarıyla tamamladığın zaman gelip Süheyl’den onları alacaksın.” dedi. Nuaym, Süheyl’e gidip teminat aldıktan sonra, kendisine verilen bir deveyle Medine’ye hareket etti.³¹

Medine’ye geldiği zaman Müslümanlar Nuaym’a nereden geldiğini sordular. Mekke’ye umre için gittiğini ve oradan geldiğini söyledi. Bazıları: “Ebû Süfyân hakkında bir bilgin var mı?” diye sordular. Nuaym, “Elbette var. O, hummalı bir şekilde üstesinden gelemeyeceğiniz kalabalık sayıda bir ordu hazırlıyor. Araplardan birçoğu onunla birlikte hareket ediyor. Sakın ha onların karşısına çıkmayın. Uhud’da acı bir deneyim yaşadınız. İleri gelenlerinizden bir kısmı orada ölmedi mi, Muhammed’in kendisi yaralanmadı mı? Eğer Medine’yi terk edip onların üzerine giderseniz pişman olacağınız bir iş yapmış olursunuz.” dedi. Sonra diğer Müslüman gruba gidip aynı şeyi onlara da söyledi.³² Nuaym’ın saldırdığı bu korku Müslümanlardan bir kısmını etkiledi. İçlerinde savaşa çıkmamayı, Medine’de kalmayı, Nuaym’ın fikirlerinin isabetli olduğunu söyleyenler oldu.³³

Taberî (ö.310/923), Nuaym’ın Hz. Peygamber’e uğradığını, aynı şeyleri ona da söylediğini, Hz. Peygamber’in de “Eğer benimle hiçbir kimse gelmese bile, yalnız başıma müşrik ordusunun karşısına çıkarım.” dediğini

²⁹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/385.

³⁰ Taberî, *Târîh*, 2/560; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 3/209. Vâkıdî, Ebû Süfyân'ın yirmi deve teklif ettiğini, bu develerden, on tanesi üç yaşını bitirip dört yaşına; on tanesinin de dört yaşını bitirip beş yaşına girmiş olduğunu rivayet etmiştir. Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/385-386. İbn Sa'd da deve sayısını yirmi olarak verir ancak yaşlarından bahsetmez. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/45.

³¹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/385-386; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/45-46; Taberî, *Târîh*, 2/560; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 3/210.

³² Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/386.

³³ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/386; Taberî, *Târîh*, 2/561-562; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 3/210.

rivayet etmiştir.³⁴ Vâkıdî (ö.207/823) ise Nuaym'ın Hz. Peygamber'e bizzat gittiğinden, onunla konuştuğundan söz etmez. Onun rivayetine göre Hz. Peygamber bu haberi duymuş, sahabenin kendisiyle gelip gelmeyeceği konusunda endişelenmiş, Hz. Ömer'le Hz. Ebû Bekir (ö.13/634) sonuna kadar yanında olduklarını ve müşriklerin üzerlerine gitmenin isabetli bir karar olduğunu söylemişler, Hz. Peygamber de buna sevinmiştir.³⁵

Nuaym'ın Medine'de oluşturduğu algı buradaki Yahudi ve münafıkların işine yaramış, onlar için bir sevinç kaynağı olmuştur. "Artık Muhammed'in sonu geldi. Bu topluluktan kurtulması imkânsızdır." demeye başladılar.³⁶ Hz. Peygamber, özel bir görevle Medine'ye gelen, dikkatli ve kararlı bir şekilde görevini yerine getiren Nuaym'ın oluşturduğu olumsuz ortama karşı kararlı ve sağlam bir duruşla karşılık verdi. Müslümanların basiretlerini açtı, onlar da korkularından kurtuldular.³⁷

Hz. Peygamber, Bedrül-Mev'id Gazvesine giderken Medine'de yerine Abdullah b. Revâha'yı (ö.8/629) bıraktı³⁸ ve sancağı Hz. Ali'ye (ö.40/661) verdi. 10 tanesi atlı 1500 kişilik bir ordu³⁹ ve ticaret eşyalarıyla birlikte sözleştikleri yere gitti ve beklemeye başladı. Müslümanlar buradaki panayırdan yanlarında getirdikleri ticaret eşyalarını sattılar; kârlı alış-verişler yaptılar.⁴⁰

Ebû Süfyân, gelişmelerden haberdar olmak isteyen Kureyşlilere: "Nuaym b. Mes'ûd'u, Muhammed'i sözleştiğimiz yere gelmekten vazgeçirmesi için Medine'ye gönderdim. O canla başla bunun için uğraşsın. Ama biz her şeye rağmen oraya gideceğiz. Muhammed gelmezse, ona bizim kimseyi bulamayınca geri döndüğümüzün haberi ulaşsın. Bu bizim yararımıza onun zararına olur. Gelirse de ona bu yılın kıtlık yılı olduğunu söylesin, savaşı ertelemiş oluruz." dedi. Kureyşliler bunu uygun buldular. 50'si atlı 2000 kişilik Kureyş ordusu Mecenne'ye⁴¹ kadar geldi. Sonra Ebû Süfyân kuraklık ve kıtlığı

³⁴ Taberî, *Târîh*, 2/561.

³⁵ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/386; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/193.

³⁶ Muhammed b. İshâk b. Yesar İbn İshâk, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, (Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 404-405; Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/386.

³⁷ Taberî, *Târîh*, 2/562.

³⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/46.

³⁹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/387; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/46.

⁴⁰ Taberî, *Târîh*, 2/562.

⁴¹ Merûz-Zahran'daki bir panayır yeridir. Zilkade ayının ilk 20 gününde kurulan Ukâz panayırından sonra burada panayır kurulurdu. Abdullâh b. Abdil'azîz Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Mu'cemu me'sta'ceme min esmâ'il-bilâd ve'l-mevâdi'* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1403), 3/959, 4/1187, 5/58-59; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-büldân*, 5/58.

bahane ederek geri döndü.⁴² Bu ordu kavrulmuş un olan ve sevik denilen yiyeceği yedi. Bundan dolayı bu orduya "Sevik Ordusu" denildi.⁴³ Bu, ironik bir ifadedir. Zira Ebû Süfyân'ın esas amacı anlaşılınca meşhur âlim Fahreddîn er-Râzî'ye (ö.606/1210) göre ona ve ordusuna, "Savaş için değil çorba içmek için gidenler", "Çorbacılar" şeklinde alaycı bir tabir olarak söylenmiştir.⁴⁴

C.Nuaym b. Mes'ûd'un İslâm'a Girdikten Sonraki Hayatıyla İlgili Rivayetler

Bürri (ö.680/1281) ve İbn Haldun'un (ö.808/1406) ifadesiyle Hendek Gazvesi'ne Müttetik Orduların safında gelen ve savaşın en hararetli bir anında⁴⁵ Müslüman olup Hz Peygamber'le görüşen Nuaym, Medine'de ikamet etmeye başlamıştır. Bu andan itibaren samimi bir Müslüman olarak hep Hz. Peygamber'in yanında bulunmuş, yaşamının geri kalan kısmında önemli görevler icra etmiştir.

1.Nuaym Devreye Girinceye Kadar Hendek Savaşı'nın Genel Seyri

Medine'den sürgün edilince Hayber'e giden Benî Nadîr ve Benî Kaynukâ' Yahudileri, Müslümanları ortadan kaldıracı çözümler arayışlarına girdiler.⁴⁶ Müslümanlara karşı girişecekleri mücadelenin yol haritasını belirlediler.⁴⁷ Huyey b. Ahtâb, Kinâne b. Ebu'l-Hukayk, Hevze b. Ebu'l-Hukayk gibi Yahudi ileri gelenleri Mekke'ye gittiler. Müşriklere işbirliği teklif edip Ebû Süfyân ve önde gelen kimselerle anlaştılar.⁴⁸

Huyey ve beraberindekiler, Benî Süleym, Gatafân, Eşca', Mürre gibi diğer bazı Arap kabilelerinin de desteklerini aldılar.⁴⁹ Neticede 10.000 kişilik kalabalık bir ordu oluşturdular. Ordunun genel komutanlığını Ebû Süfyân'a

⁴² Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/388; Ebu'l-Âlâ Mevdudî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, çev. Heyet (İstanbul: İnsan Yayınları, ts.), 1/311.

⁴³ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/388; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 3/210.

⁴⁴ Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, çev. Heyet (Ankara: Akçağ Yayınları, 1994), 7/213; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Yayınları, 1993), 2/1233.

⁴⁵ Bürri, *el-Cevhere*, 356; Abdurrahmân b. Muhammed el-Mağribî İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, 2/442..

⁴⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, çev. Bekir Karlıhağa (Hikmet Yayınları, 1966), 11/591.

⁴⁷ Muhammed İzzet b. Abdilhâdî Derveze, *et-Tefsîrü'l-hadîs*, çev. Mustafa Altınkaya (İstanbul: Ekin Yayınları, 1998), 6/14-15.

⁴⁸ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/441-442; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/65; Taberî, *Târîh*, 2/565; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 6/196; Fethüddîn Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-eser fî funûni'l-meğâzî ve's-şemâil ve's-siyer*, thk. İbrahim Muhammed Ramazan (Beyrut, 1993), 2/83; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/568.

⁴⁹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/442; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/215; Taberî, *Târîh*, 2/566.

verdiler.⁵⁰ Müttefik Kuvvetler, Medine'ye doğru yol alırlarken Ebû Süfyân, Huyey b. Ahtâb'a, Benî Kurayza'nın Müslümanlarla olan anlaşmasını bozmasını ve kendilerine katılmalarını sağlamasını⁵¹ istedi. Huyey'le anlaşmaktan kaçınan Benî Kurayza lideri Ka'b b. Esed, Huyey'in teklifine temkinli yaklaştı⁵² ve önce kabul etmedi, ancak onun ısrarları sonucu Hz. Peygamber'le olan antlaşmasını bozdu.⁵³

Müttefik Kuvvetlerin Medine'ye saldırı hazırlıklarını Benî Huzâa kabilesinden birkaç kişi Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'e bildirdi.⁵⁴ Yapılan istişare neticesinde Selmân-ı Fârisî'nin (ö.36/656) önerdiği şehrin, etrafına kazılacak hendeklerle savunulmasına karar verildi.⁵⁵ Hendeğin kazılmasında ve şehrin savunulmasında 3.000 Müslüman görev aldı.⁵⁶ Hendek kazıldığı sıralarda Müslümanlar biri hava şartları, diğeri kıtlık olmak üzere iki ciddi sorunla karşılaştılar.⁵⁷ Hummalı bir çalışma sonunda Müslümanlar hendekleri altı günde tamamladılar.⁵⁸ Hicretin 5. yılı Şevvâl

⁵⁰ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/443; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/219; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/66; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'*, thk. Şu'ayb el-Arnâvut (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 1/458; Washigton Irving, *Hz. Muhammed*, çev. Ruhiye Erulaş (İstanbul: Mitra Yayınları, 2012), 159.

⁵¹ Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/230; Muhammed b. Yûsuf eş-Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*, thk. Âdil Ahmed-Ali Muhammed Mu'avvid (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 4/373.

⁵² Ebû'l-Ferec Cemalüddin İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-ümem ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata-Mustafa Abdülkadir Ata (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992), 3/229; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/231.

⁵³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/219; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/66.

⁵⁴ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/444; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/225; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 4/364; Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, çev. Nazire Erinç Yurter (İstanbul: Beyan Yayınları, 2019), 78-79.

⁵⁵ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/445; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/66; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, thk. Suheyl Zekkâr-Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 1/343; Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-işraf*, 216; Ebû'l-Hasen en-Nedvî, *Rahmet Peygamberi*, çev. Abdülkerim Özeydin (İstanbul: İz Yayıncılık, 2011), 213; A. J. Wensinck, "Handak", *MEB İslam Ansiklopedisi* (Eskişehir: AÜ Yayınları, 1997), 5/1/209; D. S. Margolouth, *Muhammed ve İslâm'ın Yükselişi*, çev. M. İkbâl Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 284; Eric Schroeder, *Hz. Muhammed'in İzinde*, çev. Semih Yazıcıoğlu (İstanbul: Kapı Yayınları, 2016), 103.

⁵⁶ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/453; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/220; Taberî, *Târih*, 2/570; Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-işraf*, 216; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 8/13; Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1405), 3/428; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 6/203; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/228.

⁵⁷ Ahmed b. Ahmed ez-Zebidî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, çev. Ahmed Naim-Kâmil Miras (Ankara: DİB Yayınları, 1976), 10/213.

⁵⁸ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/454; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Câmiu's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Cihâd", 34.

ayında (627 Şubat-Mart) savaş başladı.⁵⁹

Hz. Peygamber, Abdullah b. Ümmü Mektûm'u (ö.15/636) Medine'de vekil bıraktı.⁶⁰ 3.000 kişilik orduda⁶¹ Muhacirlerin sancağını Zeyd b. Hârise (ö.8/629), Ensâr'ın sancağını Sa'd b. Ubâde (ö.14-15/635-636) taşıdı.⁶² Savaşta Hz. Peygamber'e hanımları Hz. Âişe (ö.58/678), Ümmü Seleme (ö.62/681) ve Zeyneb bt. Cahş (ö.20/641) da refakat ettiler.⁶³ Müttefik Kuvvetler alışık olmadıkları bir savunma tedbiri olan hendekle karşılaşınca ne yapacaklarını bilemediler. Böyle bir savaşta kullanabilecekleri bir savaş araç-gereçleri de yanlarında yoktu.⁶⁴

Benî Kurayza Yahudilerinin reisi Ka'b b. Esed'in Müslümanlarla antlaşmasını bozarak müşriklere destek vermesi Müslümanları güç duruma soktu. Hz. Peygamber haberleri araştırması için önce Zübeyr b. Avvâm'ı (ö.36/656) gönderdi.⁶⁵ Onun getirdiği haberleri öğrenince, Ensâr'ın ileri gelenlerinden Sa'd b. Muâz (ö.5/627), Sa'd b. Ubâde (ö.14/635), Üseyd b. Hudayr (ö.20/641), Abdullah b. Ravâha (ö.8/629) ve Havvât b. Cübeyr'i (ö.40/660-61)⁶⁶ tekrar Benî Kurayza'ya gönderdi. Onlardan Benî Kurayza'nın antlaşmayı bozup bozmadıklarını öğrenmelerini, bozdularsa da tekrar antlaşma yapmalarını, buna yanaşmazlarsa kendisine haberi şifreli bir

⁵⁹ İbn Hişâm, *es-Sîret*, 2/214; İbn Habîb, *Kitâbu'l-muhabber*, 113; Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-işraf*, 216.

⁶⁰ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/441; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/220; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 1/343; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 6/203; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/117.

⁶¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/220; Taberî, *Târîh*, 2/570; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/568; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 1/458. İbn Hazm, Müslümanların sadece 900 kişiden oluştuğunu söylemektedir. İbn Hazm, *Cevâmiu'sîre*, 187. Ancak bu görüşü destekleyen başka rivayet yoktur.

⁶² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/67; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 4/371; Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Kastalânî, *el-Mevâhibu'l-ledunniyye bi'l-menhi'l-Muhammediyye* (Kahire: el-Mektebetu't-Tevfikiyye, ts.), 1/286.

⁶³ Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/230; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 4/367; Halebî, *es-Sîretü'l-halebiyye*, 2/422.

⁶⁴ Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 87.

⁶⁵ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/457-458; İbn Ebî Şeybe, *Kitâbü'l-meğâzî*, 60; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 4/374.

⁶⁶ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/455, 2/459; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/221; İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1959), 1/52; İbn Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-eser*, 2/89. Ahmed Cevdet Paşa'ya göre, Hz. Peygamber'in bu tercihinin sebebi bu kişilerin Evs kabilesine mensup olması, Benî Kurayza'nın da Evs'in ahd ve emanında bulunmasıdır. Ahmed Cevdet Paşa, *Kısas-ı enbiyâ ve tevârîhi hulefâ*, çev. Ali Arslan (İstanbul: Arslan Yayınları, 1980), 1/140.

şekilde getirmelerini emretti.⁶⁷

Heyet verilen görevi yapıp Hz. Peygamber'e geldiler. Sa'd b. Ubâde, "Adal ve Kare, ey Allah'ın Resulü" diyerek şifreli bir şekilde Benî Kurayza'nın ihanet ettiğini haber verdi. Benî Kurayza'nın anlaşmayı bozduğu öğrenilince Müslümanların sıkıntıları ve korkuları arttı. Ancak Allah Resulü, tekbir getirdi ve ashabına zafer müjdesi verdi.⁶⁸ Hz. Peygamber'in kalabalık düşman ordusuna karşı kullandığı en önemli taktiklerinden biri, düşmanı birbirinden ayırma, safları bölme üzerine kurulmuştu.⁶⁹ Kuşatma onuncu günündeyken Hz. Peygamber bir planla müşrik ittifakını bozmak istedi. Gatafân lideri Uyeyne b. Hısn'ı (ö.30/650) çağırıp onlara askerleriyle ittifaktan ayrılmaları karşılığında Medine hurmalarının üçte birini vereceğini söyledi. Ancak Ensâr'la yaptığı istişare neticesinde bundan vazgeçti.⁷⁰

Benî Kurayza'nın saf değiştirmesi Müslümanların planlarını alt üst etmişti. Ancak beklenmedik bir gelişme savaşın akışını değiştirdi, durumu Müslümanların lehine döndürdü. Mekke ordusundaki birliklerden biri olan Eşca' kabilesinden Nuaym, Müslüman oldu. Bunu kavminden gizledi, ikinci ile akşam arası hendek geçitlerindeki Müslüman askerlerden izin alarak namaz kılmakta olan Hz. Peygamber'in yanına geldi. Hz. Peygamber, namazını bitirince Nuaym'a niçin geldiğini sordu. O, Müslüman olduğunu, bunu müşriklerden ve Yahudilerden kimsenin bilmediğini, izin verirse Benî Kurayza'nın sebep olduğu sorunu çözebileceğini söyledi.⁷¹ Hz. Peygamber "Savaş hiledir." diyerek ona izin verdi.⁷² O, önce Benî Kurayza'ya gitti.

⁶⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/221-222; Taberî, *Târîh*, 2/571; İbn Hazm, *Cevâmiu'sîre*, 188; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 6/205; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 1/459; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/119.

⁶⁸ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/459; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/222; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/229; İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-eser*, 2/89.

⁶⁹ Elşod Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2018), 166-167.

⁷⁰ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/477-478; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/223; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/69, 73; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 1/346.

⁷¹ Muhammed b. İshâk b. Yesar İbn İshâk, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 404-405; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 8/17-18; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 6/218-219; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/235; İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, 2/442; Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan ed-Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs fî ahvâli enfesi'n-nefis* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 1/489-490; Abdülkadir Şenel, "Nuaym b. Mes'ûd", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/219-220.

⁷² İbn İshâk, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, s. 405; Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/487; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/229-230; Buhârî, "Cihâd", 157; Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Müslim, *Câmiü's-sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Cihâd", 17; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/259; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 6/219; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 3/235. Savaş hiledir, anlayışıyla ilgili Uluslararası Savaş Kanunları'nda şu hususlar yer almaktadır: "Savaşan devletin her türlü hileye başvurmaları uygun görülen bir husustur. Ancak bu hile

Müslümanlarla antlaşmayı bozmalarının kötü sonuçlar doğuracağını, müşriklerin savaştan bıktıklarını, yakında Medine'yi terk edeceklerini, kendilerinin ise böyle bir durumları olmadığını, sonrasında da yine Müslümanlarla birlikte yaşamak zorunda olduklarını söyledi. Mekkelilerin kuşatmayı kaldırıp Medine'den ayrılmamaları için onlardan rehin askerler istemelerini, kendilerini garanti altına almalarını tavsiye etti. Benî Kurayzalıları kendilerini aydınlattığı için ona teşekkür ettiler. Nuaym oradan ayrılıp Ebû Süfyan'ın yanına gitti. Benî Kurayza'nın Müslümanlarla tekrar anlaşacağını, yaptıkları yanlışlıkları telafi etmek için müşriklerden rehin alıp Müslümanlara vereceklerini, Benî Kurayza'ya karşı dikkatli olmasını söyledi.⁷³

Gelen haberlerden kuşkulanan ve kuşatmanın uzamasından bunalan Ebû Süfyan, İkrime b. Ebû Cehil (ö.13/634) başkanlığında bir grubu Benî Kurayza'ya gönderdi, verdiği talimatı Yahudilere iletmesini söyledi. İkrime, Benî Kurayzalıları: *"Bizler buranın yerlisi değiliz, burada uzun süre kalabilecek durumumuz yok. Artık saldırıyı sonlandırmanın zamanı geldi. Bunun için siz de bizim gibi hemen Müslümanlara karşı saldırıya geçin."* dedi.⁷⁴ Benî Kurayzalıları, Sebt (Cumartesi) gününü bahane ederek, *"Biz Sebt günü savaşmayız. Bizden bir kısım insanlar Sebt günü çalışmaya çıktı. Allah da onları maymun ve domuza çevirdi. Bugün günlerden cumartesidir. Dinimiz gereği cumartesi biz hiçbir şey yapmayız. Ayrıca bize teminat olarak bazı rehiner vermelişiniz ki size güvenimiz tam olsun. Burayı terk ederseniz bizi Müslümanlarla baş başa bırakacaksınız, o zaman halimiz ne olacak?"* dediler.⁷⁵

İkrime, Ebû Süfyan ve Gatafânlılara durumu haber verdi. Ebû Süfyan, *"Domuz ve maymunların kardeşlerinden yardım beklediğim düşünülemez!"*

---

ile hıyanete başvurmamalıdır. Harp hileleri arasında; Savaşan taraflar aldatıcı manevralar, düşmanı tuzağa düşürme, yanlış bilgi verme, maneviyat kırıcı propagandalar yapmak üzere kiralık casuslar ve yardımcı araçlar kullanma yer almaktadır." Bk. Mahmud Şit Hattâb, *Komutan Peygamber*, çev. Ahmet Ağırakça (İstanbul: Bir Yayıncılık, 1988), 153.

⁷³ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/480-484; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/69; Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 1/345; İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, 4/1508; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/571-572; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'*, 1/461-463; Muhammed Hamîdullah, "Hendek Gazvesi", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/194; Şenel, "Nuaym b. Mes'ûd", 33/219-220.

⁷⁴ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/480-486; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/231-232; Taberî, *Târîh*, 2/579; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/261; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 6/220-221.

⁷⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/53; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. M. Said Mutlu (İstanbul: İrfan Yayınları, 1972), 178-179.

Demek ki Nuaym doğru söylüyormuş.” dedi.⁷⁶ Benî Kurayza'ya da, “Rehin olarak bir tek kişi bile isteseniz vermem.” diyerek haber gönderdi. Bunun üzerine Benî Kurayzalılar: “Nuaym'ın söylediği sözler gerçekmiş, bu adamlara güvenilmez.” dediler, Müslümanlara saldırmadılar.⁷⁷ Böylece Benî Kurayza'yla müşrikler arasındaki yirmi günü aşan iş birliği sona erdi.⁷⁸

Müttefik Kuvvetlerin komutanı Ebû Süfyân'ın kuşatmayı kaldırma kararı aldığı sırada korkunç bir rüzgâr esmeye başladı.⁷⁹ Kapkaranlık bir gecede esmeye başlayan rüzgâr ve etraflarını saran toz bulutu müşriklerin gözlerinin görmesini engellemişti.⁸⁰ Rüzgâr, müşrik ordusunun ateşlerini söndürdü, yemek kazanlarını alt üst etti, hayvanların yularlarını, çadırları parçaladı, hayvanları perişan etti. Düşman ordusunun kalbine korku saldı.⁸¹ Korkunç rüzgâr sonrası yürekleri ağızlarına gelen müşrikler, Müslümanların bu anı değerlendirip hendeğin karşısına geçerek kendilerine saldıracaklarını düşünmeye başladılar. Hatta komutanlardan Tuleyha b. Esed, “*Muhammed saldırıya geçti, kaçın canınızı kurtarın!*” diye haykırdı.⁸² Zaten kuşatmayı kaldırma kararı alan Ebû Süfyân'a artık bu durumu orduya ilan etmekten başka yol kalmadı.⁸³

Fikhü's-sîre yazarı Bûtî, gazvenin sonucunu etkileyen iki önemli sebepten birinin Nuaym'ın Müslüman olarak Benî Kurayza'nın saf dışı kalmasını sağlaması, diğerinin ise şiddetli fırtına olduğunu söylemiştir.⁸⁴ Nuaym'ın Benî Kurayza'yla Müttefik Kuvvetlerin arasını bozması, diplomasi, propaganda ve istihbarat unsurlarının en güzel şekilde tatbik edildiğini

⁷⁶ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/480-486; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/231-231; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/53; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/572.

⁷⁷ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/483-486; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/231; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/128-129; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 6/363.

⁷⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/229-231; Taberî, *Târîh*, 2/578-579.

⁷⁹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/487; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, 1/51; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/242.

⁸⁰ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, 1/345; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, 1/491. Şâmî, Hendek gününde Cibrîl rüzgârı geldi. Peygamberimiz o gün Cibril'i gördü, demektedir. Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 4/386.

⁸¹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/487; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/231; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/261.

⁸² Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîr-i kebîr*, 2/375; Muhammed Hüseyin Heykel, Hz. Muhammed'in Hayatı, çev. Vahdettin İnce (İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2000), 2/169.

⁸³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/231; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/261.

⁸⁴ M. Said Ramazan el-Bûtî, *Fikhü's-sire*, çev. Ali Nar-Orhan Aktepe (İstanbul: Gonca Yayınevi, 1992), 309.

ortaya koymuştur.⁸⁵ Hz. Peygamber'in "Savaş hiledir." sözünden savaşla ilgili bir hüküm örneği görülmektedir. Buna göre savaşta askerî amaçlarla düşmanı aldatmak, düşman hakkında istihbarat toplamak, düşmana yaklaşmak, içine sızmak, casus kullanmak gibi yollara başvurmanın caiz olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Araştırmalarında konuyla ilgili özel bahis açan Acar ve Erul yaptıkları değerlendirmede; Allah Resulü'nün bu hadisi ilk defa Hendek Gazvesi'nde Nuaym'ı görevlendirirken söylediğini, ancak farklı zaman ve zeminlerde de bu sözü dile getirdiğini, savaşın bir taktik, strateji ve düşmanı yanıltma olduğunu, savaş esnasında bu tür davranışların caiz olduğunu ifade etmişlerdir.⁸⁶

2.Hendek Gazvesi Sonrası İcra Ettiği Görevler

Nuaym b. Mes'ûd, Hendek Gazvesi sonrası Medine'de ikamet etmeye başladı ve Hz. Peygamber'in katıldığı savaşların çoğuna katıldı.⁸⁷ Medine Yahudileri içerisinde en çok samimi olduğu grup Benî Kurayza olmasına karşın, Nuaym'ın Hendek Gazvesi'nden hemen sonra gerçekleşen Benî Kurayza Gazvesi'nde öne çıkan, rivayetlere yansıyan herhangi bir faaliyeti bulunmamaktadır. Nuaym'ın şu sözleri Benî Kurayza ile arasındaki münasebeti özetler niteliktedir: "Benî Kurayza şeref ve mal sahibidir. Biz ise üzüm bağlarına, hurmalıklara sahip olmayan, koyun ve develere sahip bedevî Arap kavimlerinden biriyiz. Ara sıra Benî Kurayza'nın reisi Ka'b b. Esed'in evine gider, orada birkaç gün kalırdım. Onun evinde kendi evimdeymişim gibi rahat hissederdim. Onların yiyecek ve içeceklerinden çekinmeden yer içerdim. Ayrılacağım zaman bana aileme götürmem için hurma verirlerdi."⁸⁸

Müslüman olmadan önce Benî Kurayza'yla dostane ilişkiler içerisinde olan Nuaym, Müslüman olduktan sonra, tamamen Hz. Peygamber'in emri ve direktifleri doğrultusunda hareket etmiştir. Nitekim Hendek Gazvesi'nin hemen ardından, ihanetlerinin bedelini ödeyen Benî Kurayza'nın durumuna karşı Nuaym'ın herhangi bir olumsuz tavrı olmamıştır. Oysa Nuaym, Benî Nadîr'in Medine'den sürgün edilmesine tepki göstermekten çekinmemiştir. Benî Kurayzalılarla yakın dost olduğu ve bunların akıbetleri Benî Nadîrlilerin durumundan daha kötü neticelendiği halde Nuaym'ın sessiz kalması

⁸⁵ Hattâb, *Komutan Peygamber*, 158; Zekai Konpara, *Peygamberimiz-İslâm Dini ve Aşer-i Mübeşşere* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005), 180.

⁸⁶ Cafer Acar, *Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi*, (Bursa: Emin Yayınları, 2018); Bünyamin Erul, "Rivayetlerdeki Hendek ve Hendek'teki Rivayetler", *Siyer Araştırmaları Dergisi*, 9 Ocak-Haziran (2021), 50-51.

⁸⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/210; Bürrî, *el-Cevhere*, 356.

⁸⁸ Vâkidî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/480; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/209.

kanaatimizce İslâmiyet'i samimi bir şekilde kabullenmesi, Hz. Peygamber'e iman ve itaat konusunda gösterdiği titizlikle alakalıdır.

Mekke'nin fethinde, 300 kişilik Eşca' kabilesinin iki sancağını Nuaym b. Mes'ûd ve Ma'kıl b. Sinan (ö.63/683) taşımıştır. Ebû Süfyân onları görünce, yanında bulunan Abbâs b. Abdülmuttalib'e (ö.32/653), "*Bunlar Muhammed'e karşı Arapların en haşini, en şiddetlileriydiler. Nasıl oldu da şimdi aynı safta yer alıyorlar?*" diye sordu. Hz. Abbâs, "*Allah onlara İslâm'ı lütfetti, kalplerine İslâm'ı yerleştirdi.*" diyerek cevap verdi.⁸⁹ Mekke fethedildikten sonra, Hz. Peygamber kabileleri İslâm'a davet için bazı görevliler tayin etmişti. Eşca' kabilesine de Ma'kil b. Sinan ve Nuaym b. Mes'ûd'u gönderdi.⁹⁰ Huneyn Gazvesi'nde, Eşca' kabilesinin sancağını taşıyan Nuaym,⁹¹ Tebük Gazvesi'nde de Hz. Peygamber tarafından Eşca' kabilesine Tebük Gazvesi'ne gidecek ordu için kabilesinden takviye kuvvetler temin etmek üzere gönderilmiştir.⁹²

Hz. Peygamber, zekâtları toplamak için özel görevliler tayin etmişti. Kaynaklarda Nuaym'ın zekât âmili olarak tayin edildiğine dair rivayetler de mevcuttur. Eşca' b. Reys, Enmâr b. Bağîd ve Abs b. Bağîdoğullarının zekâtlarını toplamak için Nuaym'ı görevlendirmiştir.⁹³

3.Dört Halife Dönemi'ndeki Görevleri

Nuaym, hicretin 20. yılında gerçekleşen güneybatı İran bölgesindeki Ahvâz, Menâzir ve Nehr Tîrî'nin fethinde aktif görev almıştır. Bölge komutanı Utbe b. Gazvân (ö.17/638), Hûzistân'a yerleşmiş kimselerle çarpışıyor, aynı zamanda Menâzir ve Nehr Tîrî ile Meysan ve Detmisân halkı üzerine de baskınlar yapıyordu. Utbe, Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan (ö.55/675) yardım istedi. Sa'd ona Nuaym b. Mukarrin (21/642) ve Nuaym b. Mes'ûd'u yardımcı olarak gönderdi. Onlara Meysân ile Destmîsân'ın üst tarafından gidip kendileri ile Nehr Tîrî'ye yakın bir yere varıncaya kadar yollarına devam etmelerini emretmişti.⁹⁴

D. Vefatı

Nuaym ile ilgili "*Nuaym vefat edince Hz. Peygamber'in onun yüzündeki peçesini çıkardığı*" söylentileri olsa da bunun doğru olması mümkün değildir.

⁸⁹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 2/820.

⁹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/210; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 7/171; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 5/220.

⁹¹ Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 3/896; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 6/144.

⁹² Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 3/990; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/210.

⁹³ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1/530.

⁹⁴ Taberî, *Târîh*, 4/72-74.

Zira bazı rivayetlerde Nuaym'ın Hz. Osman'ın (ö.35/656) hilafeti zamanında (22-35/644-656) vefat ettiği aktarılmaktadır.⁹⁵ Bazı rivayetlerde ise İslâm tarihinin en acı hâdiselerinden biri olarak kabul edilen ve Hz. Ali ile içerisinde Hz. Âişe'nin de bulunduğu bir grup arasında cereyan eden Cemel Vak'ası (36/656) esnasında vefat ettiği söylenmektedir.⁹⁶ Neticede Nuaym'ın, Hz. Osman'ın hilafet döneminin sonlarına doğru ya da Hz. Ali'nin hilafet devrinin ilk zamanlarında vefat ettiği söylenebilir. Zira rivayetler arasında birini diğerine tercih etmeye yarayacak bir gerekçe bulunmamaktadır.

E. Nuaym b. Mes'ûd Hakkında Nâzil Olan Ayetler

Kaynakların çoğu, “Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine, ‘İnsanlar size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun’ dediklerinde, bu söz onların imanını artırdı ve ‘Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!’ dediler” (Âl-i İmrân, 3/173) ayetinin nüzul sebebi olarak Nuaym'ın Bedrül-Mev'id'deki davranışlarını göstermektedir.⁹⁷ Ancak ayetteki “insanlar” ifadesinin bir grup münafığın ya da Tihâme halkından Hüzeyllilerin kastedildiği de rivayet edilmiştir. Bu görüşe göre “insanlar” kelimesinin çoğul olması, kastedilenin bir topluluk olmasını gerektirmektedir.⁹⁸ Mekkî b. Ebû Tâlib (ö.437/1045), burada söz konusu kişilerden birinin Nuaym, diğerinin ise Ebû Süfyân olduğu düşüncesindedir.⁹⁹ Fahreddin er-Râzî'ye göre ise ayetteki “insanlar”dan maksat, Nuaym'dır. Tek kişiye, “insanlar” denebilir. Çünkü kişi bir söz söylediği ve o söze razı olan taraftarları bulunduğu zaman, bu söz ve fiili hepsine nispet etmek yerinde olur. Bu sözün o tek kişinin sözüne razı olan bir cemaate nispet edilmesi de caizdir.¹⁰⁰ Ayetteki “imanın artması”

⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/210.

⁹⁶ İbnü'l-Esrî, *el-Kâmil*, 2/562; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 6/363.

⁹⁷ Ebu'l-Hasen b. Beşîr Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîr-i kebîr*, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), 1/315-316; Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, 1/389; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân ve târihu'l-ümem ve'l-mülûk*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Dâru Hicre, 2001), 4/191; İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988), 1/489; Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Mecdî Bâsim (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005), 2/532; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, 3/60; Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib, *el-Hidâye ilâ bulûgi'n-nihâye fî ilmi me'âni'l-Kur'ân ve tefsîrihî ve ahkâmihî ve cümelin min fûnûni ulûmih*, thk. eş-Şâhid el-Bûşihî (Şârîka: Mecmu'atu Buhûsi'l-Kitâb ve's-Sünne, 2008), 2/1179, 8/76; İmâmü'l-Hüdâ Nasr b. Muhammed es-Semerkandî, *Tefsîru Ebi'l-Leys es-Semerkandî*, ts., 1/266; Ali b. Muhammed el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, thk. Seyyîd b. Abdilmaksûd (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 1/261, 1/438; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân* (İstanbul: Buruc Yayınları, 2002), 4/278.

⁹⁸ Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/280.

⁹⁹ Mekkî b. Ebî Tâlib, *el-Hidâye*, 2/1179, 8/76.

¹⁰⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 7/214.

konusunda ise Matürîdî (ö.333/944), “Allah’a ve Resulü’ne itaatin, tasdîkin, yakîninin, düşmana karşı salâbetin, cesaretin, sağlam duruşluluğun artmasıdır.” şeklinde bir izah getirmiştir.¹⁰¹

Müfessirlerden bir kısmı “Birtakım kimselerin hem sizden emin olmak, hem de kavimlerinden emin olmak istediklerini göreceksin. Bunlar küfre her döndürüldüklerinde ona atılırlar. Sizden uzak durmazlar, barış içinde yaşamak istemezler, ellerini savaştan çekmezlerse, onları yakalayın ve nerede bulursanız öldürün...” (Nisâ, 4/91) ayetinin nüzul sebebinin de Nuaym olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Taberî’ye göre Tihâmeli bir grup veya Nuaym ayetin nüzul sebebidir.¹⁰² Mekkî b. Ebû Tâlib de Süddî (ö.127/745) kanalıyla nüzul sebebinin Nuaym olduğunu rivayet etmiştir.¹⁰³ Râzî ve Fîrûzâbâdî (ö.817/1415), burada zikredilen kimselerin, Esed ve Gatafân kabilelerinden bir topluluk olduğunu söylemektedirler. Bunlar, her ne zaman Medine’ye gelseler Müslümanlardan menfaatlerine zarar verecek bir gelişme yaşanmaması için Müslüman olduklarını söylerler ve anlaşmalar yaparlardı. Memleketlerine dönünce inkârlarına devam ederler, anlaşmalarını da bozarlardı.¹⁰⁴ Mâverdî (ö.450/1058) ve Kurtûbî (ö.656/1229) ise ayetin nüzul sebebiyle ilgili müfessirlerin muhtelif görüşlerini nakletmişlerdir. Bu ayet, müfessir tâbîî Süddî’ye göre Nuaym, müfessir tâbîî Katâde b. Diâme’ye (ö.117/735) göre Tihâmeli bir kavim, yine tâbîîn neslinin önde gelen müfessirlerinden Mücâhid’e (ö.103/721) göre Mekkeli bir topluluk, el-Hasen’e (ö.110/728) göre ise münafık bir topluluk, bazılarına göre de Esed ve Gatafânlılar hakkında nazil olmuştur.¹⁰⁵

Son devrin meşhur âlimlerinden Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili* isimli tefsir kitabında âyetin kimi ya da kimleri kastettiği ile ilgili yukarıda serdettiğimiz görüşleri bir potada eriterek önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre ayette mü’min ile mü’min, kâfir ile kâfir olan, herhangi bir zararla karşılaşmamak için tarafsız kalmak, her iki tarafın kavgasından güven içinde olmak isteyen kimselerden söz edilmektedir. Rivayetlere göre Abdüddâroğullarının bir geleneği haline gelen bu davranışı yapanlar Gatafân ve Esed kabileleridir. Ancak ayetteki anlama

¹⁰¹ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’ân*, 2/533; Kurtubî, *el-Câmi’u li-ahkâmi’l-Kur’ân*, 4/279-280.

¹⁰² Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 7/302.

¹⁰³ Mekkî b. Ebî Tâlib, *el-Hidâye*, 2/1416.

¹⁰⁴ Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb*, 8/230; Mecdüddîn Muhammed b. Ya’kub el-Fîrûzâbâdî, *Tenvîru’l-mikbâs min tefsîr-i İbn Abbâs*, çev. Cevher Caduk (İstanbul: İlkharf Yayınları, 2016), 1/621.

¹⁰⁵ Mâverdî, *en-Nüket*, 1/517; Hüseyin b. Muhammed Râğıb el-İsfahânî, *Câmi’u’t-tefsîr* (Beyrut: Dârü’l-Vatân, 1999), 3/1385-1386; Kurtubî, *el-Câmi’u li-ahkâmi’l-Kur’ân*, 4/278.

uygun bir yaşam tarzı olan Nuaym, Hz. Peygamber'le müşrikler arasında söz getirip götürürdü. İşte ayetin iniş sebebi bunlardan biridir.¹⁰⁶ Özetle söz konusu âyetlerin nüzul sebebinin özelde Nuaym, genel anlamda ise "çıkarları için ikiyüzlü davranan insanlar" olduğu anlaşılmaktadır.

F. Hadis Rivayeti

Nuaym b. Mes'ûd'dan oğlu Seleme hadis rivayet etmiştir.¹⁰⁷ Nuaym'dan oğlu Seleme kanalıyla rivayet edilen Müseylimetü'l-Kezzâb'ın Hz. Peygamber'e gönderdiği mektupla ilgili bir hadis mevcuttur. Eşca' kabilesinden yaşlı bir adam, Seleme b. Mes'ûd'dan o da babasından şunları rivayet etmiştir: "Müseylimetü'l-Kezzâb'ın elçileri Müseylime'nin mektubunu Hz. Peygamber'e verdiler. Hz. Peygamber elçilere: "Sizin bu konuda görüşünüz nedir, siz de mi Müseylime gibi düşünüyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Biz de onun gibi düşünüyoruz." dediler. Hz. Peygamber: "Eğer elçilerin dokunulmazlığı kuralı olmasaydı, elbette boynunuzu vurdururdum." dedi. Sonra Müseylime'ye şunları yazdı: "Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla. Allah Resulü Muhammed'den yalan konusunda sınır tanımayan Müseylime'ye. Selâm hakka uyanların üzerine olsun. Emmâ ba'd. Yeryüzünün sahibi Allah'tır. Allah kimi dilerse yeryüzüne onları varis kılar. Akıbet muttakilerindir." Bu olay hicrî 10. yılın sonlarında meydana gelmiştir.¹⁰⁸ Seleme kanalıyla gelen diğer bir hadiste de "Kim şirk koşmadan ölürse cennetlidir." hadisi rivayet edilmiştir.¹⁰⁹ Kızı Ümmü Sâbir Zeyneb bt. Nuaym da oğlundan hadis rivayet etmiştir.¹¹⁰

Sonuç

Asırlar önce yaşamış ve isimleri günümüze ulaşmış insanları ölümsüz kılan kuşkusuz öne çıktıkları ve meşhur oldukları şeylerdir. Tarihe mal olmuş bir şahsiyeti sadece meşhur olduğu yönüyle/icraatıyla ele almak sağlıklı neticeler vermeyebilir. İnsan müspet-menfi bütün davranışıyla bir anlam ifade eder, kendisi hakkında sağlıklı bilgiye ancak bu yolla ulaşılır. Nuaym b. Mes'ûd, Hendek Gazvesi'nde Benî Kurayza ile Müttefik Kuvvetler arasındaki anlaşmayı diplomatik manevralarıyla çözüme ulaştırmış ve İslâm

¹⁰⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/1414.

¹⁰⁷ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, thk. Heyet (Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifil-Osmâniyye, ts.), 4/71.

¹⁰⁸ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 5/2667; Süheylî, *Ravdu'l-unuf*, 7/500; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe*, 7/342; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 3/29, 6/363.

¹⁰⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 4/71; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe*, 2/529; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 3/29.

¹¹⁰ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 5/2668; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 8/422.

tarihinde bu başarısıyla şöhret bulmuştur. Ancak o gerek Müslüman olmadan önce, gerek Müslüman olduktan sonra birçok önemli olayda isminden söz ettirmiştir. O, Müslüman olmadan önce hem Yahudilerle, hem müşriklerle hem de Müslümanlarla diyalog kurabilen bir kişidir. Gatafân kabilesinin Eşca' koluna mensuptur ama Medine ve Mekkelilerle sağlıklı ilişkiler kurabilmiştir. Karede Seriiyesi öncesinde farkında olmadan verdiği bilgiler, Müslümanların zafere ulaşmasını sağlamıştır. Bedrü'l-Mev'id Gazvesi öncesinde savaşa katılmak istemeyen durumu diplomatik manevralarla kurtarmak isteyen Ebû Süfyân, Medine'ye elçi olarak Nuaym'ı göndermiştir. Ancak Nuaym, Hz. Peygamber'in kararlı duruşu karşısında başarılı olamamıştır. Hem Benî Kurayza hem de Benî Nadîr Yahudileriyle sıkı bir dostluk ilişkisi olan Nuaym, Benî Nadîr Yahudileri Medine'den sürgün edilince sözlü olarak tepkisini dile getirmiştir. Hendek Gazvesi esnasında Müslümanlara karşı savaşmak maksadıyla Medine'ye gelmiş, fakat Müslümanların Benî Kurayza ile Müttefik Kuvvetlerin arasına sıkışıp kaldığı zor anlarında Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber'e gelip bunu ifade etmiş ve emrine amade olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber'in kendisine tevdi ettiği Benî Kurayza ile Müttefik Kuvvetler arasındaki anlaşmanın bozulması görevini başarıyla yerine getirmiştir. Hendek Gazvesi'nden sonra Medine'ye yerleşen Nuaym, geçmişte Benî Kurayza'yla samimi dost olmalarına rağmen, Benî Nadîr'in sürülmesinde gösterdiği tepkiyi burada göstermemiştir. Bu her şeyden önce onun sağlam bir iman sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'e itaatte en ufak bir kusur göstermemiş, onun verdiği tüm görevleri harfiyen yerine getirmiştir. Özellikle Eşca' kabilesiyle ilgili tüm icraatlar Nuaym kanalıyla gerçekleştirilmiştir. Nuaym, tüm gazvelerinde Hz. Peygamber'in yanında yer almıştır. Âl-i İmrân 3/173 ve Nisâ 4/91. ayetlerin nüzul sebebi olarak gösterilen Nuaym'dan oğlu ve kızı hadis rivayet etmişlerdir. Nuaym, Hz. Ömer'in hilafet döneminde fetih hareketlerine aktif olarak katılmıştır. O, Hz. Osman'ın hilafet döneminin sonlarına doğru ya da Hz. Ali'nin hilafet devrinin ilk zamanlarında vefat etmiştir.

Hayatıyla ilgili rivayetlere geniş bir zaviyeden bakıldığında Nuaym'ın, kendisine şöhret kazandıran ve Hendek Gazvesi'nin kazanılmasına katkı sağlayan stratejik rolünün tesadüf olmadığı görülmektedir. Bu durumun Câhiliye'de sahip olduğu saygın, kültürlü, nüfuzlu olma, iyi gözlem ve analiz yapabilme gibi özelliklerinin bir sonucu olduğu, bu özellikleri Müslüman olduktan sonraki dönemine de başarılı bir şekilde taşıdığı anlaşılmaktadır.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma özgündür.

2. Etik Kurul İzni:

Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

3. Finansman/Destek:

Bu çalışma herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

4. Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar, makaleye birinci yazarın %80, ikinci yazarın %20 oranında katkıda bulunduğunu beyan etmektedirler.

5. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

KAYNAKÇA

- ACAR, Cafer. *Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi*. Bursa: Emin Yayınları, 2018.
- AHMED CEVDET PAŞA. *Kıyas-ı enbiyâ ve tevârîhi hulefâ*. çev. Ali Arslan. İstanbul: Arslan Yayınları, 1980.
- ALGÜL, Hüseyin. "Gatafân (Benî Gatafân)". *DİA*. 13/399-400. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- BELÂZURÎ, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbu'l-eşraf*. thk. Suheyl Zekkâr-Riyâd ez-Ziriklî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b.Hüseyin b. Ali. *Delâ'ilü'n-nübüvve*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1405.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Câmiu's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil b. el-Buhârî. *et-Târîhu'l-kebîr*. thk. Heyet. Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, ts.

- BÜRRÎ, Muhammed b. Ebî Bekr. *el-Cevhere fî nesebi'n-Nebî ve ashâbihi'l-aşere*. thk. Muhammed et-Tûncî. Riyad: Dâru'r-Rifâ'î, 1983.
- BÛTÎ, M. Said Ramazan. *Fıkhu's-sire*. çev. Ali Nar-Orhan Aktepe. İstanbul: Gonca Yayınevi, 1992.
- CEVAD ALİ. *el-Mufasssal fî târihi'l-Arab kable'l-İslâm*. Beyrut: y.y., 1993.
- DERVEZE, Muhammed İzzet b. Abdilhâdî. *et-Tefsîrû'l-hadîs*. çev. Mustafa Altınkaya. İstanbul: Ekin Yayınları, 1998.
- DİYÂRBEKİRÎ, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan. *Târîhu'l-hamîs fî ahvâli enfesi'n-nefis*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- EBÛ NUAYM el-İSFAHÂNÎ, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk. *Ma'rifetü's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yusuf. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1998.
- EBÛ NUAYM el-İSFAHÂNÎ, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk. *Delâ'ilü'n-nübüvve*. thk. Muhammed Ravâs Kal'acî, Abdülber Abbâs. Beyrut: Dâru'n-Nefâ'is, 1986.
- EBÛ UBEYD el-BEKİRÎ, Abdullâh b. Abdil'azîz. *Mu'cemu me'sta'ceme min esmâi'l-bilâd ve'l-mevâdi'*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1403.
- ERUL, Bünyamin. "Rivayetlerdeki Hendek ve Hendek'teki Rivayetler". *Siyer Araştırmaları Dergisi*, 9 Ocak-Haziran (2021).
- FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kub. *Tenvîru'l-mikbâs min tefsîr-i İbn Abbâs*. çev. Cevher Caduk. İstanbul: İlkhârf Yayınları, 2016.
- HALEBÎ, Ebü'l-Ferec Nûrüddîn Ali. *es-Sîretü'l-halebiyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.
- HALÎFE B. HAYYÂT. *et-Târîh*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1397.
- HAMİDULLAH, Muhammed. "Hendek Gazvesi". *DİA*. 17/194-195. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- HAMİDULLAH, Muhammed. *Hz. Peygamber'in Savaşları*. çev. Nazire Erinc Yurter. İstanbul: Beyan Yayınları, 2019.
- HAMİDULLAH, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. M. Said Mutlu. İstanbul: İrfan Yayınları, 1972.
- HASAN İBRAHİM HASAN. *İslâm Tarihi*. çev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1985.
- HATTÂB, Mahmud Şit. *Komutan Peygamber*. çev. Ahmet Ağırakça. İstanbul: Bir Yayıncılık, 1988.
- HÂZİMÎ, Ebûbekir Muhammed b. Mûsâ. *Ucâletü'l-mübtedî ve fudâletü'l-müntehâ fî'n-neseb*. thk. Abdullâh Kennûn. Kahire: y.y., 1973.

- HEYKEL, Muhammed Hüseyin. *H. Muhammed'in Hayatı*. çev. Vahdettin İnce. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2000.
- IRVING, Washigton. *H. Muhammed*. çev. Ruhiye Erulaş. İstanbul: Mitra Yayınları, 2012.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Abdullah b. Muhammed. *Kitâbü'l-meğâzî*, ts.
- İBN HABÎB, Ebû Cafer Muhammed. *Kitâbu'l-muhabber*. Beyrut: Dâru'l-İfâka'l-Cedîde, ts.
- İBN HACER el-ASKALÂNÎ, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- İBN HALDÛN, Abdurrahmân b. Muhammed el-Mağribî. *Kitâbü'l-iber (Târihu İbn Haldûn)*. thk. Halîl Şehâde. Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1988.
- İBN HAZM, Ahmed b. Saîd el-Endelüsî. *Cevâmiu'sîre*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İBN HAZM, Ahmed b. Saîd el-Endelüsî. *Cemheretu ensâbi'l-Arab*. Beyrut: y.y., 1983.
- İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed. *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbârü'l-hulefâ'*. Beyrut: Kütübü's-Sekâfiyye, 1996.
- İBN HİŞÂM, Abdülmelik b. Hişâm. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sakkâ vd. Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatu Mustafa, 1955.
- İBN İSHÂK, Muhammed b. İshâk b. Yesar. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- İBN KESÎR, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. y.y.: Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, 1988.
- İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İBN SEYYİDİNNÂS, Fethuddîn Muhammed b. Muhammed. *Uyûnu'l-eser fî fûnûni'l-meğâzî ve's-şemâil ve's-siyer*. thk. İbrahim Muhammed Ramazan. Beyrut, 1993.
- İBN ABDİLBER en-NEMERÎ, Yûsuf b. Abdillâh. *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemalüddin. *Muntazam fî târihi'l-ümem ve'l-mülük*. thk. Muhammed Abdülkadir Ata-Mustafa Abdülkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.
- İBNÜ'L-ESÎR, İzzüddîn Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fî't-tarih*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1997.

- İBNÜ'L-ESİR, İzzüddîn Ali b. Muhammed. *Üsdü'l-gabe fî ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- KALKAŞENDÎ, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ali. *Nihâyetü'l-ereb fî ma'rifeti ensâbi'l-Arab*. thk. İbrâhîm el-Ebyârî. Beyrut: y.y., 1980.
- KASTALÂNÎ, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed. *el-Mevâhibu'l-ledunniyye bi'l-menhi'l-Muhammediyye*. Kahire: el-Mektebetu't-Tevfikîyye, ts.
- KEHHÂLE, Ömer Rıza. *Mu'cemü kabâili'l-Arab*. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1994.
- KONPARA, Zekai. *Peygamberimiz-İslâm Dini ve Aşer-i Mübeşşere*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.
- KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân*. İstanbul: Buruc Yayınları, 2002.
- KUTUB, Seyyid. *Fî Zilâli'l-Kur'ân*. çev. Bekir Karlıağa. Hikmet Yayınları, 1966.
- MAHMUDOV, Elşod. *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2018.
- MAKDÎSÎ, Muhammed b. Tâhir. *el-Ensâbu'l-müttefika fî'l-hatti'l-mütemâsile fî'n-nakti ve'd-dabt*. thk. P. De Jong. Leiden: y.y., 1865.
- MAKRÎZÎ, Ahmed b. Ali. *İmtâ'u'l-esmâ'*. thk. Muhammed Abdulhamîd en-Nemîsî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420/1999.
- MARGOLIOUTH, D. S. *Muhammed ve İslâm'ın Yükselişi*. çev. M. İkbâl Saylık. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020.
- MÂTÜRÎDÎ, Muhammed b. Muhammed. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. thk. Mecdî Bâsim. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- MÂVERDÎ, Ali b. Muhammed. *en-Nüket ve'l-uyûn*. thk. Seyyîd b. Abdilmaksûd. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- MEKKÎ b. EBÎ TÂLİB, Ebû Muhammed. *el-Hidâye ilâ bulûgi'n-nihâye fî ilmi me'âni'l-Kur'ân ve tefsîrihî ve ahkâmihî ve cümelin min fûnûni ulûmih*. thk. eş-Şâhid el-Bûşîhî. Şârîka: Mecmu'atu Buhûsi'l-Kitâb ve's-Sünne, 2008.
- MES'ÛDÎ, Ebû'l-Hasen. *et-Tenbih ve'l-işraf*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1978.
- MEVDUDÎ, Ebu'l-Âlâ. *Tefhîmü'l-Kur'an*. çev. Heyet. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- MÜBERRED, Ebû'l-Abbâs Muhammed. *Nesebu Adnân ve Kahtân*. thk. Abdulaziz el-Meymenî. Hindistan: y.y., 1936.

- MUKÂTİL b. SÜLEYMÂN, Ebu'l-Hasen b. Beşîr. *Tefsîr-i kebîr*. çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.
- MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *Câmiü's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- NEDVÎ, Ebü'l-Hasen. *Rahmet Peygamberi*. çev. Abdülkerim Özaydın. İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.
- ÖNKAL, Ahmet. "Karede Seriyyesi". *DİA*. 24/487. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- ÖZKUYUMCU, Nadir. "Nadîr". *DİA*. 32/275-276. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- RÂGİB el-İSFAHÂNÎ, Hüseyin b. Muhammed. *Câmi'u't-tefsîr*. Beyrut: Dâru'l-Vatân, 1999.
- RÂZÎ, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed. *Mefâtihu'l-ğayb*. çev. Heyet. Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.
- SA'LEBÎ, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed. *el-Kesf ve'l-beyân*. thk. Ebû Muhammed b. Âşûr. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1422/2002.
- SCHROEDER, Eric. *Hız Muhammed'in İzinde*. çev. Semih Yazıcıoğlu. İstanbul: Kapı Yayınları, 2016.
- SEMERKANDÎ, İmâmü'l-Hüdâ Nasr b. Muhammed. *Tefsîru Ebi'l-Leys es-Semerkandî*, ts.
- SÜHEYLÎ, Abdurrahman b. Abdillâh. *Ravdu'l-unuf*, ts.
- SÜYÛTÎ, Celâleddîn. *Lübbü'l-lübâb fî tahrîri'l-ensâbi'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- ŞÂMÎ, Muhammed b. Yûsuf. *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*. thk. Âdil Ahmed-Ali Muhammed Mu'avvid. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- ŞENEL, Abdülkadir. "Nuaym b. Mes'ûd". *DİA*. 33/219-220. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- TABERÎ, Ebû Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-rusul ve'l-mülûk*. Beyrut: Dâru't-Türâs, 1967.
- TABERÎ, Ebû Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân ve târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Dâru Hicre, 2001.
- VÂKIDÎ, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer. *Kitâbu'l-meğâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: y.y., 1989.
- WENSİNCK, A. J. "Handak". *MEB İslam Ansiklopedisi*. 5/1/209. Eskişehir:

Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1997.

YA'KÛBÎ, İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih. *Târîhu'l-Ya'kûbî*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1959.

YÂKÛT el-HAMEVÎ, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn. *Mu'cemü'l-büldân*. Beyrut: Dâru's-Sâdır, 1997.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Yayınları, 1993.

ZEBİDÎ, Ahmed b. Ahmed. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. çev. Ahmed Naim-Kâmil Miras. Ankara: DİB Yayınları, 1976.

ZECCÂC, İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl. *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*. thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988.

ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'*. thk. Şu'ayb el-Arnâvut. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1985.

ZÛBEYRÎ, Ebû Abdillâh Mus'ab. *Nesebu Kureys*. thk. Levi Provençal. Kahire: y.y., ts.

THE LIFE AND PERSONALITY OF NUAYM b. MAS'ÛD al-ASHCA', ONE OF THE IMPORTANT PERSONS OF THE PERIOD OF THE PROPHET IN TERMS OF JEWISH-POLYTHEIST RELATIONS

 Mehmet ŞİMŞİR^a

 Mümine Nur GÜZEL^b

Extended Abstract

Some people who lived centuries ago came to the forefront due to their exemplary personalities and important deeds, and even identified with their famous aspects. For this reason, their lives have been a subject of curiosity and have been tried to be revealed down to the smallest details. However, what should be known about some important persons has not been fully revealed yet. In some of them, there have been biased approaches from a subjective point of view or the highlighting of certain aspects of their lives. However, in order to obtain objective data in the studies where historical figures are examined, a person's life should be presented from a holistic point of view.

According to our findings, there is no sufficient and holistic study about Nuaym b. Mas'ûd, one of the important figures of the Prophet's era. Apart from a short study in DIA, we have not been able to find an independent study of Nuaym b. Mas'ûd. We thought that it would be appropriate to identify the existing narrations about him in the sources of Islamic History and to deal with them with a holistic approach. The most common narration about him is that he changed the course of the war in favor of Muslims with the delicate diplomatic method he followed in the Battle of Khandaq, which we can call a life-or-death war from the point of view of Muslims. He achieved fame with this success. For this reason, his important actions that he performed before

---

^a Assoc. Prof., Necmettin Erbakan University, msimsir@erbakan.edu.tr

^b MA Student, Necmettin Erbakan University, nurguzel96@gmail.com

becoming a Muslim and in his life after becoming a Muslim have been overshadowed by this success. However, Nuaym has also taken part in other very important events both before he became a Muslim and after he became a Muslim.

In this study, the document analysis method, one of the qualitative research methods, was used, the narrations were evaluated comparatively and new determinations were made. During the research, the main sources of Islamic History, contemporary studies on the subject and encyclopedia articles were examined.

The genealogy of Nuaym b. Mas'ûd, who belongs to the Ashca' branch of the Gatafân tribe, is mentioned in the sources as follows: Nuaym b. Mas'ûd b. Amir b. Uneyf b. Sa'lebe b. Kunfuz b. Hilal b. Halave b. Ashca' b. Reys b. Gatafân. He caused the course of the sariyya to change and the Muslims to prevail with a knowledge that he had unwittingly given about the Polytheists of the Quraysh in an entertainment assembly before the Qareda Sariyya. Likewise, Nuaym was sent to Medina by Abu Sufyan on a special mission before the Ghazwa of Badru'l-Maw'id, and he was asked to spread the word that the Quraysh had prepared a large army and would attack Medina, and to prevent the Muslims from going to war by intimidating the Prophet and his companions. Nuaym is mentioned as the reason for the revelation of the 173rd verses of the Surah Âl-i Imrân and the 91st verses of the Surah Nisa in many tafsir sources. It is a very important historical issue that he spoke laudatory words about the members of the Banu Nadir tribe during their expulsion from Medina. He became a Muslim in the most heated moment of the Khandaq Ghazwa, and upon the agreement of the Banu Qurayza and the allied forces, he took the initiative to save the Muslim army, which was caught between two fires, from a great defeat. Despite their sincere friendship in the past against Banu Qurayza, who was punished for his betrayal immediately after the Khandaq Ghazwa, he did not show the reaction that Banu Nadir showed during his exile. In the following process, he personally participated in the ghazwas of the Prophet, enabled the Ashca' tribe to support the Muslims and carried the banner of his tribe. He was also assigned by the Prophet to collect the zakat of his tribe. Some hadiths were narrated from Nuaym, who lived until the time of Caliph Othman, through his son and daughter. Before becoming a Muslim, Nuaym was able to establish bilateral relations with Jews, Polytheists and Muslims at the same time in the interests of his person and tribe. However, after he became a Muslim, he persevered, never strayed from the path of the Prophet and never broke his line.

When the narrations about his life are looked at from a broad perspective, it is seen that Nuaym's strategic role, which brought him fame and contributed to the winning of the Battle of Khandaq, was not a coincidence. It is understood that this situation is the result of the characteristics such as being respected, cultured, influential, being able to observe and analyze well, which he had in Jahiliya, and that he has successfully carried these characteristics into his life after becoming a Muslim.

Keywords: Islamic History, Prophet Muhammed, Nuaym b. Mas'ûd, Battle of the Khandaq, Banu Qurayza.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work is original.

2. Ethics approval:

Not applicable.

3. Funding/Support:

This work has not received any funding or support.

4. Author contribution:

The authors declare that the first author contributed %70 and the second author contributed %30.

5. Competing interests:

The authors declare no competing interests.

